

10. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. [для вчит. і метод. початкового навчання] / О. Я. Савченко. – [2-ге вид., доповн., і переробл.]. – К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.

В статье раскрываются аспекты актуальной проблемы подготовки магистров специальности 013 «Начальное образование». Акцентируется внимание на понятиях «умения», «проектная деятельность», «технологическо-проектировочные умения», а также их интерпретации в научной литературе. Автором рассматриваются особенности формирования технологическо-проектировочных умений магистров начального обучения в процессе кружковой работы, участия в научно-практических конференциях и внедрения метода портфолио. В статье представлена важность проведения Дней науки, которые позволяют студентам не только презентовать собственные научные достижения, но и обогатить собственный научный опыт.

Ключевые слова: технологически проектировочные умения, проектная деятельность, портфолио, кружки и проблемные группы, научные студенческие конференции.

The article is devoted to the actual problems of professional preparation of masters of specialty 013 "Primary education". This is due to the society's request for the formation of a personality who possesses not only the system of special knowledge and professional skills, but also has a high level of the professionally important competences in accordance with European standards of the quality of the education. The educational program of preparation of masters of primary education determines the main components of the activity through project, technological and constructive functions. The implementation of the project activity of master-students is important for the formation and development of technologically-designing skills. Therefore, master-students must not only possess the whole complex of technologically-designing skills, but also form such skills in primary school pupils. We consider the technologically-designing skills of master-students of primary education as a component of professional competence, which provides forecasting of future activities, the sequence of their own actions, the search for the optimal ways for the realization scientific research and pedagogical activities. An important condition for the effectiveness of the formation of technologically-designing skills of masters of pedagogy and the methodology of primary education can be organized on a technological basis project activity, which predetermines the further deployment of scientific research on the use of design technology in higher pedagogical education. One of the components of the formation of technologically-designing skills of future teachers of pedagogy and methods of primary education may be the organization of research work of students on the basis of project activities. The conducting of the Days of Science at the University is important for the formation of technologically-designing skills that allow students not only to present their own scientific achievements, but also to enrich their own experience. Presentation of works of scientific circles, problem groups, sectional meetings, posters reports on the results of scientific activities of students and teachers, etc. are occur exactly within the Days of Science.

Key words: technologically-designing skills, project activity, portfolio, circles and problem groups, scientific student conferences.

УДК 378.14

Теличко Наталія Вікторівна

доктор педагогічних наук, доцент,

Мукачівський державний університет, м. Мукачеве

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті досліджено теоретичні питання сутності полікультурної освіти, що знаходило відображення у наукових розвідках багатьох сучасних дослідників. Проведено паралелі в розумінні різних аспектів полікультурної освіти як особливого виду мислення, заснованого на ідеях свободи, справедливості, рівності. Встановлено, що ідеологічний аспект цього феномену науковці характеризують як освітню реформу, спрямовану на перетворення традиційних виховних систем таким чином, щоб вони відповідали інтересам, освітнім потребам, можливостям учнів незалежно від расової, етнічної, мовної, соціальної, гендерної, релігійної, культурної приналежності. Узгоджено наукові підходи дослідників стосовно спрямування майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в полікультурному середовищі.

Ключові слова: полікультурне середовище, полікультурна освіта, вчителі, підготовка, наукові підходи, дослідження.

Постановка проблеми. Теорія і практика підготовки підростаючого покоління до життєдіяльності в умовах динамічних глобалізаційних процесів у світі, існування багатомовності й прагнення до національної ідентичності зумовлюють посилену увагу науковців до проблем оптимізації полікультурної освіти. Ще на межі XX – XXI ст. науковці визначали полікультурну освіту як актуальну проблему сучасної школи. Міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи та ін.) серед глобальних стратегій розвитку освіти в XXI ст. визначають такі важливі аспекти, як підготовка молоді до життя в полікультурному соціумі, щоб навчити людей жити разом, допомогти їм перетворити існуючу взаємозалежність держав і етносів у свідому солідарність [7, с.3]. Відтак актуалізується проблема дослідження різних наукових підходів до використання сучасного методичного забезпечення підготовки молоді до життя в полікультурному суспільстві з урахуванням національних, політичних, етнічних аспектів соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що анонсована проблема знаходила відображення у наукових розвідках багатьох сучасних дослідників. Науковці аналізували еволюцію полікультурної освіти в Україні [1], уточнювали поняття «полікультурність» та «мультикультурність» у науковому дискурсі [5], зосереджували увагу на проблемі формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи [6], оскільки

вважали полікультурну освіту актуальною проблемою сучасної школи [7] і відтак визначали її стан і перспективи [9]. Так, Ю. Безух, розглядаючи еволюцію полікультурної освіти в Україні, актуалізує означену проблему статистичними даними, вказуючи, що «для врахування освітніх потреб та розвитку етнокультури етнічних груп в Україні формується мережа загальноосвітніх шкіл з навчанням мовами національних меншин. Загалом викладання мовами національних меншин здійснюється у 15% шкіл України» [1, с.25]. У багатьох наукових розвідках використовується термін «полікультурна освіта», яка спрямовується на підготовку людини до ефективної життєдіяльності в багатонаціональному та полікультурному середовищі [7]. Характеризуючи сутність полікультурної освіти, науковці використовують близьке за змістом поняття «мультикультурна освіта». Так, І. Ковалінська, аналізуючи праці сучасних науковців (американських, європейських та російських учених) з питань полікультурної освіти у зарубіжних країнах, встановлює принципову різницю між поняттям «мультикультурний» та «полікультурний», визначає розбіжність поглядів американських та європейських дослідників на поняття «мультикультурний» і встановлює можливість використання даних термінів в українському науковому дискурсі [5, с.65]. Щоб визначити оптимальні шляхи підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в сучасному полікультурному суспільстві,

необхідно проаналізувати результати досліджень, які вже проводилися у цьому напрямі.

Метою статті визначено узагальнення наукових підходів до організації полікультурної освіти майбутнього педагога.

Результати дослідження. З метою оптимізації професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи в полікультурному навчальному середовищі сучасної України, необхідно уточнити розуміння полікультурної освіти, яка визначається в наукових колах у таких аспектах:

1) утворення, що поєднує організацію педагогічного процесу з представниками двох і більше культур, що відрізняються мовою, етнічними, національними, расовими ознаками;

2) прилучення молодого покоління до етнічної, національної та світової культури, розвиток на цій основі планетарної свідомості, формування готовності та вміння жити в багатонаціональному середовищі [8, с.77].

Слушним доповненням у розуміння полікультурної освіти є характеристика цього феномену як дефініції, ідеології, змісту і способів реалізації. Так, Н. Воробйов та І. Бессарабов тлумачать полікультурну освіту як особливий вид мислення, заснований на ідеях свободи, справедливості, рівності. Ідеологічний аспект цього феномену науковці характеризують як освітню реформу, спрямовану на перетворення традиційних виховних систем таким чином, щоб вони відповідали інтересам, освітнім потребам, можливостям учнів незалежно від расової, етнічної, мовної, соціальної, гендерної, релігійної, культурної приналежності. Ми погоджуємося з думкою дослідників, що реалізація полікультурної освіти повинна відбуватися на засадах міждисциплінарності, що пронизує зміст усіх дисциплін навчальної програми, а не окремі курси, методи і стратегії навчання, взаємовідносини між усіма учасниками навчально-виховного середовища. Особливої уваги, на думку авторів, заслуговує зміст полікультурної освіти: процес прилучення учнів до багатства світової культури через послідовне засвоєння знань про рідну і загальнонаціональну спільноту, озброєння школярів умінням критично аналізувати будь-яку інформацію, щоб уникнути помилкових висновків, а також формування толерантного ставлення до культурних відмінностей – якостей, необхідних для життя в полікультурному світі [2, с.42].

На основі аналізу сучасних вітчизняних досліджень щодо розвитку полікультурності в Україні Ю. Безух зазначає, що створення в Україні нового суспільства має проходити на засадах різновекторності, толерування полікультурності, відходу від будь-яких монополій, але зі збереженням іманентних для українця ознак духовно-морального плану [1, с.18].

Щоб організувати спрямування професійної підготовки майбутнього педагога на полікультурну освіту, необхідно чітко окреслити цільові аспекти такої діяльності. У цьому контексті заслуговує на увагу розподіл цілей у сфері полікультурної освіти, що знайшло відображення у дослідженні О. Джуринаського [4]. Нами виокремлено такі три групи цілей, які полягають у наступному: у повазі та збереженні культурного розмаїття країни, регіону; у підтримці рівних прав на освіту і виховання всіх членів суспільства; у формуванні в підростаючого покоління загальнонаціональних політичних, економічних і духовних цінностей.

Автор наголошує, що за таких умов толерантність, терпимість повинні співіснувати з розумінням, повагою та активною солідарністю. Потім виділяються взаємодія, взаємозалежність, взаємообмін, засновані на розумінні особливостей різних культур [4, с. 91].

У цьому контексті доцільно використовувати результати наукових розвідок стосовно впровадження зарубіжного досвіду полікультурної освіти студентської молоді. Так, у дисертаційному дослідженні Ю. Гулецької здійснено комплексний порівняльно-педагогічний аналіз полікультурної освіти студентів як складового компонента професійної освіти США. Автором не лише визначено зміст полікультурної освіти та схарактеризовано концептуальні підходи до її організації у вітчизняному та зарубіжному контексті.

Дослідницею конкретизовано форми та методи полікультурної підготовки студентів університетах США, що може стати вагомим доповненням в організації вітчизняної полікультурної освіти майбутніх учителів. У науковому підході Ю. Гулецької виокремлено такі специфічні форми і методи навчання:

- освітньо-етнографічні (складання культурологічної автобіографії (cultural autobiography);
- кооперативне навчання (co-operative learning);
- етнографічні дослідження (ethnographic inquiry);
- крос-культурне моделювання (cross-cultural modulations);
- аналіз ситуацій полікультурного спілкування (case studies of multicultural communication situations);
- «польовий досвід» практичної діяльності (field experience) [3].

На думку дослідниці, американський досвід використання моделі полікультурної підготовки вчителя доцільно використовувати й у вітчизняних ВНЗ. Специфіка цієї моделі полягає в тому, що в ній поєднано полікультурну освіту майбутніх учителів в університеті, педагогічну практику в багатокультурному середовищі та інтернатуру – перший рік роботи в школі під наглядом учителя-наставника) [3, с. 12].

Ми погоджуємося з науковими підходами дослідників, які серед важливих чинників розвитку полікультурної освіти конкретизують такі:

- формування етнічної та расової свідомості людей;
- міграційні процеси, що підсилюють міжкультурні контакти;
- розширення міжнародного співробітництва, яке вимагає діалогу між націями та їхніми культурами;
- глобалізація світу, котра впливає на картину міжкультурних зв'язків;
- вдосконалення інформаційної сфери та комунікаційних систем, що дають можливість народам тісно спілкуватись, усунути територіальні, мовні, культурні та релігійні бар'єри;
- прагнення окремих осіб і груп мати власну етнічну ідентичність [6, с. 56].

Таким чином, полікультурну освіту слід розглядати з позиції вдосконалення конкретних цілей і завдань у процесі виховання і навчання міжнаціональним культурам. Результатом полікультурної освіти є сформована особистість, здатна до активної та ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному середовищі, яка володіє почуттям розуміння і поваги до інших культур, вміннями жити в злагоді з людьми різних національностей, рас, вірувань.

Для того, щоб підготувати майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в полікультурному середовищі, необхідно враховувати основні напрями розвитку загальноосвітньої школи в такому середовищі. У науковому баченні М. Хайрулдінова ці напрями конкретизуються в таких аспектах:

1. Виховання національної самосвідомості особистості засобами полікультурної освіти. Молоде покоління покликане не лише збагачувати знання про культуру свого народу, а й вивчати і пізнавати особливості морально-духовних цінностей іншого етносу.

2. Виховання культури міжнаціонального спілкування, що є однією з найдавніших проблем усього людства. Її актуальність виявлялася у висуванні нових вимог до виховання в контексті сучасних суспільних подій, розвитку соціально-політичної культури соціуму, проявами міжнаціональних конфліктів. Це спричинило активізацію політики, заснованої на толерантних, демократичних, ненасильницьких міжнародних взаєминах і видалення негативних факторів, особливо силового тиску.

3. Виховання інтеркультурної комунікації особистості. Характерною є взаємодія культур, що відображає національну самосвідомість, рівень розвитку суспільної демократії, етнокультурну компетентність особистості і прагнення людини до міжкультурного порозуміння. Процес активної взаємодії особистості в полікультурному суспільстві передбачає розвиток відкритої культурної системи і міжнаціонального середовища

спілкування через взаємодію і тісні контакти різних народних культур, безліч різноманітних культурних цінностей, знання про особливості національних та релігійних традицій, ознайомлення молодого покоління з розвитком особливостей і принципів західно-східних культур [9, с. 32–33].

Результати аналізу наукових підходів до визначення сутності та розкриття особливостей полікультурної освіти багатьма дослідниками [1-9] дає змогу сформулювати її узагальнююче розуміння. Полікультурна освіта – це вид цілеспрямованої соціалізації, що забезпечує засвоєння зразків і цінностей світової культури, культурно-історичного та соціального досвіду різних країн і народів; формування соціальної, ціннісно-орієнтованої схильності до міжкультурної комунікації, виховання міжетнічної толерантності та культури поведінки і спілкування з представниками різних народів, культур і соціальних груп.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Безух Ю. С. Еволюція полікультурної освіти в Україні / Ю. С. Безух // Молодий вчений. – 2016. – № 4.1 (31.1). – С. 24.
2. Воробьев Н. Е. К проблеме поликультурного образования в современном обществе / Н. Е. Воробьев, И. С. Бессарабова // Alma mater (Вестник школы). – 2008. – № 6. – С. 38–43.
3. Гулецька Я. Г. Полікультурна освіта студентської молоді в університетах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки. – Я. Г. Гулецька. – Київ, 2008. – 20 с.
4. Джурицкий А. Н. История зарубежной педагогики : учеб. пособие для вузов / А. Н. Джурицкий. – М. : ФОРУМ-ИНФРА-М, 1998. – 272 с.
5. Ковалинська І. В. Поняття «полікультурність» та «мультикультурність» у науковому дискурсі / І. В. Ковалинська // Освітнологічний дискурс. – 2016. – №1 (13). – С. 65–66.
6. Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навч. посіб. / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон : РПЮ, 2006. – 92 с.
7. Макаев В. В. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы / В. В. Макаев, З. А. Малькова, Л. Л. Супрункова // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 3–10.
8. Пермяков А. А. Краткий словарь педагогических терминов / А. А. Пермяков, В. В. Морозов, Э. Р. Зарединова. – Кривой Рог ; Симферополь : Вид. д-м, 2010. – 144 с.
9. Хайруллин М. А. Поликультурное образование: состояние и перспективы / М. А. Хайруллин // Педагогическая жизнь Крыма. – 2006. – № 1–2. – С. 31–35.

В статті досліджені теоретичні питання сутності полікультурного образования, нашедше отраження в научных исследованиях многих современных исследователей. Проведены параллели в понимании различных аспектов поликультурного образования как особого вида мышления, основанного на идеях свободы, справедливости, равенства. Установлено, что идеологический аспект этого феномена ученые характеризуют как образовательную реформу, направленную на преобразование традиционных воспитательных систем таким образом, чтобы они соответствовали интересам, образовательным потребностям, возможностям учеников независимо от расовой, этнической, языковой, социальной, гендерной, религиозной, культурной принадлежности. Обобщены научные подходы исследователей относительно направления будущего учителя к педагогической деятельности в поликультурной среде.

Ключевые слова: поликультурная среда, поликультурное образование, учителя, подготовка, научные подходы, исследования.

It has been found out by means of theoretical analysis of recent research and publications, that the announced problem was reflected in the scientific researches of many modern researchers. The researchers analyzed the evolution of multicultural education in Ukraine, clarified the concept of «multiculturalism» and «multiculturalism» in the scientific discourse, focused on the problem of forming the multicultural competence of secondary school teachers, since they considered polycultural education to be an actual problem of a modern school, and thus determined its state and prospects. The article deals with theoretical problem of the essence of multicultural education. A comparison has been made in understanding of various aspects of multicultural education as a special type of thinking, based on the ideas of freedom, justice, equality. It has been established that the ideological aspect of this phenomenon is described by scholars as an educational reform aimed at transforming traditional educational systems in such a way that they correspond to the interests, educational needs, and opportunities of students irrespective of racial, ethnic, linguistic, social, gender, religious, cultural affiliation. The scientific approaches of researchers concerning the direction of the future teacher to pedagogical activity in the multicultural environment have been generalized. The main directions of the development of a secondary school in the multicultural environment have been determined: the education of the national identity of the individual through the means of multicultural education; raising the culture of interethnic communication, which is one of the most ancient problems of all mankind; education of intercultural communication of personality. The results of the analysis of scientific approaches to the definition of the nature and disclosure of the features of multicultural education by many researchers make it possible to formulate its generalized understanding. Polycultural education is a kind of purposeful socialization, which ensures the assimilation of samples and values of world culture, cultural-historical and social experience of different countries and peoples; the formation of a social, value-oriented inclination to intercultural communication, the cultivation of interethnic tolerance and the culture of behavior and communication with representatives of different peoples, cultures and social groups.

Key words: multicultural environment, polycultural education, teachers, preparation, scientific approaches, research.